

مدرسه قوام در نجف

عبدالرحیم اباذری

«مدرسه قوام» در محله مشراق نجف، جنب مدرسه مهدیه (متعلق به شیخ مهدی کاشف الغطا) و پشت آرامگاه سید بحر العلوم و خاندانش که در کنار مسجد و مقبره شیخ طوسی قرار دارد، واقع شده است. تأسیس آن در مساحت ۷۰۰ مترمربع، در سال ۱۳۰۰ قمری به پایان رسید. چون بنای مدرسه به شخصی به نام فتحعلی خان شیرازی معروف به «قوام السلطنه» از رجال سیاسی دوره قاجار منسوب می‌باشد، به مدرسه قوام مشهور شده است و گاهی نیز به آن «مدرسه فتحیه» می‌گویند.^۱ حجت‌الاسلام والمسلمین حاج شیخ عبدالخالق دشتی از علمای مورد احترام استان بوشهر و شهر گناوه که در سال‌های ۱۳۳۲ تا ۱۳۳۸ شمسی به

بنای مدرسه قوام به شخصی
به نام فتحعلی خان شیرازی معروف
به «قوام السلطنه» از رجال سیاسی دوره
قاجار منسوب می‌باشد، به مدرسه قوام
مشهور شده است و گاهی نیز به آن
«مدرسه فتحیه» می‌گویند.

مدت شش سال در مدرسه قوام سکونت داشته، می‌گوید:

در آن سال‌ها تولیت مدرسه بر عهده مرحوم شیخ عبدالحسین ذوالریاستین بود. او علاوه بر این مدرسه، تولیت مدرسه میرزای شیرازی را هم بر عهده داشت. به همین سبب به وی «ذوالریاستین» می‌گفتند.

مدرسه قوام از دو قسمت بیرونی و اندرونی تشکیل شده است. هنگام ورود، در مرحله نخست به قسمت بیرونی که شبیه دالان است می‌رسیم و با عبور در کوچکی که در سمت چپ دالان قرار دارد، به قسمت اصلی و اندرونی مدرسه وارد می‌شویم. این قسمت شامل فضای بزرگی است که در چهار طرفش حجره‌هایی برای اسکان طلاب ساخته شده که تعداد آنها به شصت حجره می‌رسد و هم‌چنین دارای دو طبقه، یک سرداب بزرگ و حیاط سرپوشیده است.

این مدرسه در گذشته فقط یک طبقه و بیست و شش حجره داشته و تنها در قسمت شمالی، طبقه دوم داشت که در این اواخر مخروبه شده و در شرف تخریب و تعطیلی بود، تا این که مرحوم حاج شیخ نصرالله خلخالی به تعمیر و توسعه آن همت گمارد و مدتی تولیت و مدیریت آن جا را برعهده گرفت و حیاتی دوباره به مدرسه قوام بخشید.^۲

در این مدرسه، شخصیت‌های بزرگ حوزوی که به تقوا، زهد، عبادت، عرفان و جهاد و شهادت شهرت دارند، ساکن شدند؛ از آن جمله می‌توان به آیت‌الله سیدعلی قاضی، علامه

علامه امینی در یکی از
حجره‌های مدرسه قوام که محل
استراحت و اسکانش بود، کتابخانه
کوچکی تشکیل داد و بخشی از کتاب
«الغدیر» را در این مکان شریف به
رشته تحقیق و تألیف درآورد.

امینی، آیت‌الله شهید سید اسدالله مدنی، شهید نواب صفوی و آیت‌الله شیخ جواد تبریزی و میرزا علی توحیدی تبریزی صاحب «مصباح الفقاهه» و شیخ جعفر قوچانی و شیخ عباس دشتی و سید محمدتقی بحر العلوم اشاره کرد.^۳ آیت‌الله سید محمد حسینی همدانی، صاحب تفسیر «انوار درخشان در تفسیر قرآن» می‌گوید:

در سال ۱۳۴۷ قمری که من در مدرسه قوام نجف اشرف بودم، روزی سید علی قاضی به مدرسه آمد و از متصدی آن حجره‌ای درخواست کرد و وی نیز با کمال احترام پذیرفته و حجره کوچکی در طبقه فوقانی در اختیارش گذاشت. بعد معلوم شد که قاضی حجره را به عنوان مکان خلوتی برای تهجد و عبادت می‌خواستند؛ چون تصور می‌کردند تهجد ایشان، شب‌هنگام در خانه، باعث مزاحمت برای بچه‌ها می‌شد.^۴

علامه امینی صاحب کتاب ارزشمند «الغدیر»، از جمله ساکنان این مدرسه بود. این عالم پرتلاش در یکی از حجره‌های مدرسه قوام که محل استراحت و اسکانش بود، کتابخانه کوچکی تشکیل داد و بخشی از کتاب «الغدیر» را در این مکان شریف به رشته تحقیق و تألیف درآورد.

شهید نواب صفوی هم پس از مبارزه و ستیز با ایادی رژیم ستم‌شاهی، وقتی از ایران به نجف آمد و در همین مدرسه ساکن شد، کم‌کم با علامه امینی ارتباط برقرار کرد و بعد تحت تأثیر شخصیت علمی و ویژگی‌های اخلاقی ایشان قرار گرفت و در نهایت از محضر علمی

علامه امینی بهره برد و در ردیف شاگردان ایشان درآمد.^۵ در این مدرسه مرحوم شیخ مرتضی رشتی، از اساتید مشهور فلسفه هم حجره داشت و برای طلاب درس هیئت، نجوم و فلسفه تدریس می کرد؛ ولی با توجه به فضای ضد فلسفی حوزه نجف چون چندان استقبالی از علوم وی نشد، نتوانست در نجف بماند و به تهران آمد و در مدرسه مروی به تدریس خود ادامه داد.^۶

مدرسه قوام محل تجمع طلاب و فضالای حوزه علمیه نجف، برای بحث و مذاکره علمی به شمار می آمد. در این مکان علمی، گاهی به مناسبت های مذهبی به خصوص در ماه های محرم و رمضان، جلساتی از سوی طلاب و فضلا برگزار شده و به شرکت کنندگان، اطعام و افطاری و در دهه محرم صبحانه می دادند که همه در آشپزخانه خود مدرسه تهیه و پخته می شد. هم چنین در این مراسم باشکوه، از منبری های معروف نجف، مانند مرحوم شیخ محمدعلی واعظ خراسانی و شیخ عبدالعلی بحرینی (یکی فارس و دیگری عرب) دعوت می شد. واعظ خراسانی با سخنرانی منحصر به فردی که در میان علما و حتی مراجع شهرت و محبوبیت داشت، خطاب به حاضران نکات اخلاقی، علمی و اجتماعی مطرح می کرد و همه از سخنانش استفاده می کردند. در این مراسم اغلب مراجع نجف مثل آیت الله سید محمود شاهرودی و سید ابراهیم استهباناتی شرکت می کردند.^۷ متأسفانه این برنامه ها در زمان رژیم بعثی عراق تعطیل شد و اکنون نیز به فراموشی سپرده شده است.^۸

طلاب و فضلالی که از شهرها و کشورهای دیگر وارد نجف می‌شوند، چند روزی به عنوان مهمان در این مدرسه اسکان داده می‌شوند. در بهمن ماه ۱۳۸۸ که از این مدرسه بازدید کردیم، یکی از طلاب ساکن در مدرسه می‌گفت: تعداد زیادی از فضلالی مدرسه امام خمینی در قم وابسته به «جامعه المصطفی العالمیه» که اخیراً برای زیارت عتبات عالیات به عراق و نجف مشرف شده بودند، حدود ۱۰ روز در این مدرسه سکنی گزیدند. بر بالای درب ورودی مدرسه ابیاتی به فارسی و عربی نوشته شده که در آن ضمن تعریف و تمجید از ناصرالدین شاه قاجار به نام بانی و تاریخ تأسیس مدرسه هم اشاره شده است. در این جا به چند بیت از آن بسنده می‌شود:

یا مَنْ بَنَى هَذَا الْإِسَاسَ الْمَتِينِ أَنَا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحاً مَبِينِ
 به عهد خاقان فلک بارگاه ناصر دین، خسرو ایران زمین
 مهتر فرخنده نَسَبِ میرزا فتحعلی خان سعادت قرین
 از سر اخلاص در این خاک پاک کرد بنایی چه بهشت برین
 مدرسه مجمع ارباب فضل مصطفیة محفل طلاب دین
 «فتحیه» نامیدش وزین نام نیکگشت به صد عزّ و شرافت قرین
 سألتُ عن تاریخ هذا البناء فقيل لي اصف الي (الغین شین)^۹

مدرسه قوام امروزه یکی از آبادترین و پرنشاطترین مدارس نجف است و زیر نظر دفتر آیت الله العظمی سیستانی اداره می شود.

۱. جعفر الشیخ باقر آل محبوبه، ماضی النجف و حاضرها، ج اول، ص ۱۳۰.
۲. جعفر الدجیلی، موسوعه النجف الاشراف، ج ۶، ص ۴۲۰.
۳. به نقل از شیخ عبدالخالق دشتی.
۴. محمود طیار و صادق حسن زاده، اسوه عارفان، ص ۴۱ و گلشن ابرار، ج ۴، ص ۳۸۷.
۵. گلشن ابرار، ج ۲، ص ۶۴۵.
۶. در گفتگو با حجه الاسلام و المسلمین حاج شیخ عبدالخالق دشتی.
۷. همان.
۸. ماضی النجف و حاضرها، همان و موسوعه النجف الاشراف، ج ۶، ص ۴۲۱.
۹. جعفر الدجیلی، موسوعه النجف الاشراف، ج ۶، ص ۳۹۱.